

FOKUS PÅ SPROG I VUGGESTUEN RYKKER BUNDEN OPAD

Se, I har begge to stribede sokker på! Det virker, når voksne i vuggestuer og dagplejer gennem nysgerrige samtaler arbejder systematisk med de helt små børns kompetencer. Det viser erfaringerne med over 5.000 børn i indsatsen *Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen.*

Vil Klara og Magnus klare sig bedre i livet, fordi de som toårige kan forklare forskellen på en kondisko og en sandal? Eller fordi de ved, hvad begreber som firkantet, overrasket og huske betyder?

Ja, det er der faktisk meget, der tyder på, pointerer Dorthe Bleses, som er professor i børnesprog ved TrygFondens Børneforskningscenter på Aarhus Universitet. Hun har igennem hele sit arbejdsliv beskæftiget sig med børns sproglige udvikling og tidlige pædagogiske indsatser. Forskning peger fx på, at børn med gode sproglige færdigheder også bliver bedre til læsning og matematik i skolen – og det styrker børns livsmuligheder på sigt. Dorthe Bleses er primus motor i indsatsen *Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen*, hvor over 5.000 børn i 250 vuggestuer og dagpleje-legestuegrupper har været med. Indsatsen bestod i, at det pædagogiske personale gennem 20 uger skulle gennemføre pædagogiske aktiviteter fx i form af læsning, leg og samtaler i dagligdagens rutine- og omsorgssituationer.

Og det virkede. Det viser resultaterne, som netop er blevet offentliggjort. Når man måler på børnenes ordforråd, har de børn, der har været med i indsatsen, fået mellem 9 og 44 procent ekstra læring sammenlignet med en kontrolgruppe. Et andet stærkt resultat er, at indsatsen virker lige så godt i dagplejer som i vuggestuer.

“Det er første gang, man har afprøvet en systematisk indsats i det her omfang på dagplejer med lige så høj effekt, som den vi ser i vuggestuen,” siger Dorthe Bleses.

Effekt for alle børn

Så vil det sige, at vuggestuer og dagplejer kan være med til at udligne forskellene mellem velstimulerede børn og børn fra familier, hvor vintertøj og madpakke ikke er en selvfølge? Svaret ser ud til at være både og. Et andet vigtigt resultat i studiet er nemlig, at indsatsen gavner *alle* børn.

“Der er stort set ikke forskel på, hvem der får noget ud af indsatsen. Den har en lille til moderat effekt for *alle* børn. Og det er faktisk langt mere slagkraftigt end en indsats med stor effekt for få børn. Det betyder så også, at de forskelle, der er mellem børnene, bliver ved med at være der. Men det her handler ikke om at gøre alle børn lige. Det handler om at rykke bunden opad,” siger Dorthe Bleses.

»Der er stort set ikke forskel på, hvem der får noget ud af indsatsen.

Den har en lille til moderat effekt for alle børn. Og det er faktisk langt mere slagkraftigt end en indsats med stor effekt for få børn.«

Dorthe Bleses

SÅDAN GØR DE VOKSNE

Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen er bygget op om en ramme med faste læringsmål og materialer, som de voksne kan tage udgangspunkt i, men de er selv ansvarlige for den pædagogiske tilrettelæggelse. Fire gange om ugen skal de voksne skabe fordybelsesaktiviteter for børnene med udgangspunkt i ugens læringsmål og målord.

Indsatsen består af tre tiltag:

1. **Fordybelse** i små og store grupper
2. **Fokus** på det enkelte barn i de daglige rutiner
3. **Udforskning**, som understøtter det enkelte barns nysgerrighed og læring

ET LILLE ORDFORRÅD FØLGER BØRN

En stor metaanalyse af 299 undersøgelser viser, at børns sproglige kompetencer inden skolestart er en stærk indikator for, hvordan de kommer til at læse og stave, når de kommer i skole. Samtidig viser et stort dansk langtidsstudie af ca. 2.000 børn, at børn, der har et lille ordforråd som små, ligger under middel i læsning i 6. klasse.

»...med de mindste børn, skal du som voksen gøre rigtig meget af arbejdet for at få en spændende samtale.«

Dorthe Bleses

Hun holder en lille tænkepause, inden hun fortsætter:

“Det er ikke helt ligetil, men det er en interessant og vigtig diskussion. For mig handler det ikke om, at alle børn skal være lige, for der vil altid være nogle medfødte faktorer, som vi ikke kan udligne, uanset hvor mange og hvor tidlige indsatser vi sætter i gang. Til gengæld kan vi fx via en indsats som *Vi lærer sprog* understøtte alle børn ved at give dem muligheder for at deltage i aktiviteter i dagtilbuddet. På den måde kan vi bidrage til, at de starter i skolen med tilstrækkelige muligheder for at få noget ud af den. Og det starter måske med noget så basalt som at være i stand til at forstå, hvad læreren siger.”

Toårige kan sagtens lære svære ord

Hvor er det vildt, så meget de kan lære! Den reaktion går igen, når Dorthe Bleses og hendes kolleger kigger på feedbacken på indsatsen fra vuggestuer og dagplejer. Og netop de høje forventninger til, hvad børnene kan, er vigtige. Når personalet får gang i lærings-samtaler og et rigere sprog, så rykker det. Og her er konkret inspiration en af nøglerne.

“Når du er pædagog i en vuggestue eller arbejder som dagplejer, skal du mange ting i løbet af en dag. Midt i alt det kan det være svært at finde inspiration til at have rige samtaler med børnene. For med de mindste børn skal du som voksen gøre rigtig meget af arbejdet for at få en spændende samtale,” forklarer Dorthe Bleses.

Derfor er plakater med eksempler på konkrete dialoger om forskellige temaer et af de redskaber, der virker.

“Det er inspiration, som det pædagogiske personale frit kobler med de konkrete børn, de har, og de konkrete situationer, de står i. Pludselig opdager de voksne, at de sagtens kan lære små børn på to år ord som krum og

VI LÆRER SPROG I VUGGESTUEN OG DAGPLEJEN (VLS)

Projektet støtter det pædagogiske personale i vuggestuer og dagpleje til at arbejde systematisk og målrettet med læringsmiljøet med fokus på de yngste børns sprog. Det sker bl.a. gennem viden om, hvor meget børn egentlig kan lære, og hvordan de lærer.

En af grundstenene i arbejdet er samtaler af høj kvalitet om det, der optager børnene. Samtalerne er en del af hverdagen både i de daglige rutiner fx i garderoben, ved måltidet, og når børnene leger eller er med i aktiviteter.

Vi lærer sprog i vuggestuen er et forløb på 20 uger med

fem temabaserede forløb. Det pædagogiske personale får en masse inspiration og materialer, som de kan sætte sammen, så det passer til netop deres børnegruppe og praksis.

13 kommuner har været med: Egedal, Gentofte, Gladsaxe, Halsnæs, Horsens, Ikast-Brande, Morsø, Randers, Skive, Sorø, Tårnby, Vesthimmerland og Aabenraa.

I alt har 5.031 børn i 252 dagtilbud – heraf 110 vuggestuer og 142 legestuegrupper – været med.

Projektet er gennemført i samarbejde mellem TrygFondens

Børneforskningscenter ved Aarhus Universitet hvor også lektor Anders Højen og professor Peter Jensen deltog. Derudover har Rambøll og 13 kommuner været med. Det er finansieret af Børne- og Socialministeriet.

Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen står på skuldrene af en række store forskningsprojekter med samme fokus. Indsatsen ligger i forlængelse af indsatserne *Leg og læring i vuggestuen*, *Fart på sproget*, *SPELL* og *LEAP*.

Jo flere aktiviteter børnene er med i, jo mere forbedrer de deres sproglige kompetencer.

Den gode samtale

- RELATER TIL NOGET BARNET KENDER: Se en stor bil. Det er en bus. Ligesom den bus vi kører med når vi skal på tur.
- BRUG ÅBNENDE SPØRSMÅL: Hvor kører din bus hen?
- HJÆLP BARNET MED AT SÆTTE ORD PÅ: Traktor... Ja, hvis man kører med bussen ud på landet, kan man se en traktor.
- LEG MED SPROGET NÅR DET ER MULIGT: Lille Lise, lille Lise fik en dukke fin...
- FORTOLK OG UDVID HVAD BARNET SIGER: Ja, dukken har tøj på. Det er en fin kjole, den er rød. Dikken har tøj på!
- LYT TIL BARNET OG FØLG OP: Har du mange dukker derhjemme? Hvad hedder dine dukker?
- FORKLAR ORD BARNET IKKE KENDER I FORVEJEN: Ja, dukken er blød. Det er en kludedukke, den er blød, fordi den er lavet af stof. Blød dukke!

VI LÆRER NYE ORD

Her er det nye ord sandal

Ordnene: hurtig, frik, gå, stå, træ, isbe, sko, ben, fod, arm, Sandal, støvle.

Ordnene fra samme kategori: Sandaler er en slags sko. Det er stærke og tåle. Dem tager vi bare på når det er koldt.

Få barnet til at vise kendskab: Kan du finde andre sandaler her i garderoben?

Mange gentagelser: Hvor er det en flot sandal du har på. Se sandalen er blå. Hvor tæerne stikker ud af sandalen.

Relater til kendte ord: Du ved godt hvad sko betyder ikke? En sandal er en slags sko man bruger når det er varmt. Se tæerne kan stikke ud! Det er en åben sko.

Eksempler og mod-eksempler: Kip-kapper er også sandaler, men det er stræmper ikke, selvom de også sidder på fødderne.

Plakaten og læringsredskabet 'Den gode samtale' giver de voksne inspiration til, hvordan de kan skabe det forskerne kalder rigere samtaler med børnene.
Kilde: TrygFondens Børneforskningscenter, Aarhus Universitet

Læs mere på childresearch.au.dk

takket, hvis børnene møder ordene i nogle meningsfulde aktiviteter,” forklarer hun og understreger, at det konkrete er alfa og omega, så aktiviteterne og samtalerne bliver en naturlig del af hverdagen på stuen, i garderoben og på legepladsen. Det må ikke være for besværligt, for så bliver det aldrig til noget.

“Konkret er et nøgleord, men samtidig står indsatsen på et bundsolidt fundament af forskningsviden. Når vi fx arbejder med læringsområder og målord, så hviler det på en lang empirisk forskningstradition om, hvad børn lærer hvornår, og hvilke tidligere kompetencer der er vigtige for at understøtte børn, når de skal lære i skolen. Men i stedet for at bruge lang tid og mange sider på at forklare en masse teori så har vi forstøgt at omsætte det til nogle meget, meget konkrete værktøjer,” forklarer Dorthe Bleses, der er begejstret over samspillet mellem forskere og praktikere.

“Vi forskere ved en masse om, hvordan man kan støtte børns udvikling, og hvordan de lærer. Det pædagogiske personale ved en masse om, hvordan man arbejder med børn i hverdagen, og de kender deres konkrete børnegruppe og kan omsætte vores viden til en indsats, som rammer netop deres børn. Det er et stærkt mix.”

Brug de afprøvede værktøjer

Nogle stejler, når de hører om en curriculumbaseret indsats i småbørnshøjde. Det har Dorthe Bleses svært ved at forstå.

“Vores materialer er udviklet i tæt samarbejde med det pædagogiske personale og består af en ramme, som det pædagogiske personale med udgangspunkt i deres faglighed selv omsætter til en pædagogisk praksis. Det hele er tryktestet undervejs, så vi ved, at det står distancen og har en positiv betydning for børns sproglige og matematiske udvikling. Det har tit undret mig, at der er modstand mod at bruge konkrete, færdigudviklede værktøjer til at understøtte børns sprog i hverdagen. Hvorfor? Det er mærkeligt at forvente, at ansatte hver eneste dag skal opfinde nye tilgange i stedet for at trække på metoder, som er massivt afprøvet, og som, vi ved, virker,” siger Dorthe Bleses.

Så selve indsatsen er nem at arbejde med, men den stiller krav til organiseringen og planlægningen af hverdagen i vuggestuer og dagplejer.

“Hvis du først starter planlægningen, når du træder ind på stuen om morgenen, så er det uoverskueligt. Vores metode kræver, at du arbejder målrettet, struktureret og tænker i at organisere dagen. Det er den eneste

»Hvis du først starter planlægningen, når du træder ind på stuen om morgenen, så er det uoverskueligt. Vores metode kræver, at du arbejder målrettet, struktureret og tænker i at organisere dagen.«

Dorthe Bleses

måde, man kan sikre sig, at personalet hos Rødspætterne nu også har tid til at sætte sig sammen,” forklarer hun.

Kræver forberedelse og organisering

Dorthe Bleses er ikke i tvivl om, at hvis vi ønsker at skabe en tidlig og effektiv indsats fx med sprog i dagtilbuddene, så er vi nødt til at tænke i forberedelsestid også for dem, der arbejder med de helt små børn.

“Hvis vi vil øge indsatsen og kvaliteten, så må vi tænke i tid til at planlægge. I skolen har lærerne fået afsat tid til at forberede og planlægge. Det vil være naturligt at gå i samme retning med dagplejere og vuggestuepersonale. Vi kan se, at indsatsen bliver bedre af at planlægge og reflektere, ligesom det er nødvendigt, at man hele tiden kigger på, hvordan man får omsat målene og videreudviklet over tid,” forklarer hun.

Resultaterne indikerer da også, at pædagogerne i højere grad kommer i mål med indsatsen de steder, hvor lederne er opmærksomme på at få skabt tid og rum i hverdagen til både planlægning, udførelse og evaluering af indsatsen.

Derfor er forskerne lige nu ved at gennemføre et nyt studie, som undersøger, om det har nogen betydning for gennemførelsesgraden, hvis man styrker lederne i dagtilbuddene og/eller understøtter arbejdet i vuggestuen og dagplejen med professionel sparring fra eksterne konsulenter fra professionshøjskolerne.

Er der effekt på den lange bane?

Men gør indsatsen så børnene i de over 250 vuggestuer og dagpleje-legestuer mere klar til skolen? Det ville være alletiders at kunne svare ja til det spørgsmål, men lige nu ved

vi det faktisk ikke. Det kribler i fingrene på Dorthe Bleses og hendes forskerkolleger for at finde ud af det.

“Det, vi har undersøgt indtil videre, er, om det er muligt at påvirke læringsmiljøet på den korte bane, så børnene får udbytte af det. Og her er det klare svar: Ja! Men vi kan i sagens natur ikke sige noget om langtidseffekterne - endnu,” forklarer Dorthe Bleses.

For spørgsmålet er selvfølgelig, om den store effekt også fortsætter, hvis dagtilbuddene fortsætter indsatsen, og hvordan det i givet fald påvirker børnene på den lange (livs)bane.

“Vi kan se, at så længe der er forskerøjne på, så fortsætter effekten. Men vi vil rigtig gerne følge op på projektet. Fx ville det være interessant at se, om vi kommer til at se en effekt hos de børn, der har deltaget i projektet, både løbende gennem dagtilbudsperioden og når de får nationale tests i 2. klasse, og om der er en sammenhæng med, hvor meget dagtilbuddene arbejder videre med indsatsen,” siger Dorthe Bleses.

“Men lige nu kender vi altså ikke langtidseffekterne. Grundlæggende tvivler jeg på, at 20 ugers indsats i vuggestuen kan være udslagsgivende i et helt børneliv. Helt anderledes kunne det se ud, hvis vuggestuen arbejder videre med det,” siger hun og peger på Horsens Kommune som et interessant eksempel.

Samtlige kommunens vuggestuer og dagplejer har nemlig været med, og de arbejder alle videre med indsatsen efter projektets afslutning. Her er indsatsen altså blevet til daglig praksis og ikke blot et projekt på gennemrejse.

“Det siger mig, at vi har ramt rigtigt, når deltagerne har lyst til at arbejde videre med det. Nu har vi et dansk koncept, som tager det bedste fra forskningen og erfaringer fra udlandet. Og så passer indsatsen tilmed som fod i hose i arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan,” påpeger hun. ■

DORTHE BLESES er professor i børnesprog ved TrykFondens Børneforskningscenter og på Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet. Hun forsker bl.a. i børns sprog og sproglige udvikling og effekterne af tidlige indsatser i dagtilbud.